

**Opis obszaru planowanego do objęcia LSR, w tym
opis spójności tego obszaru.**

*Gmina
Sanok*

*Gmina
Tyrawa
Wołoska*

*Gmina
Czarna*

*Gmina
Lutowiska*

*Gmina
Olszanica*

*Gmina
Solina*

*Gmina
Ustrzyki
Dolne*

Obszar LGD „Zielone Bieszczady” obejmuje teren siedmiu gmin położonych na terenie powiatów bieszczadzki, leski, sanocki (obszar południowo - wschodni województwa podkarpackiego).

Tabela 1. Powierzchnia gmin wchodzących w skład LGD „Zielone Bieszczady”.

Wyszczególnienie	powierzchnia
Gmina Ustrzyki Dolne	478,67 km³
Gmina Czarna	184,77 km³
Gmina Lutowiska	475,63 km³
Gmina Solina	184,52 km³
Gmina Olszanica	93,54 km³
Gmina Sanok	231, 70 km³
Gmina Tyrawa Wołoska	69,25 km³
Razem	1718,08 km³

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Geograficznie obszar LGD (jako całość) to także teren wschodniego Przedgórze Karpackiego objęty **Międzynarodowym Rezerwatem Biosfery Karpaty Wschodnie**. Ze względu na unikalne cechy środowiska został on w części objęty ochroną w ramach Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Ukształtowanie powierzchni tego regionu tworzą łańcuchy i pasma wzgórz oraz gór, które poprzecinane są licznymi dolinami rzek i potoków. Rzeki należą do zlewiska Bałtyku oraz (Strwiąż) Morza Czarnego. Główne grzbiety górskie zajęte są przez hale, zwane połoninami. Niższe partie Bieszczad są pokryte lasami bukowymi i jodłowo- bukowymi o bujnym poszyciu. Charakterystyczna jest tutaj nisko przebiegająca górna granica lasów. Najwyższymi szczytami na omawianym obszarze są: Tarnica (1346), Krzemień (1335) i Halicz (1333) a główną rzeką jest San (443 km długości), wraz z najważniejszymi dopływami: Solinką, Hoczewką, Wetliną, Wetlinką i Wołosatym.

Gmina Sanok obejmuje wioski w bezpośrednim sąsiedztwie miasta. W skład jej wchodzi tereny leżące częściowo w Beskidzie Niskim. Ukształtowanie rzeźby terenu jest zróżnicowane, poczynając od równiny Dołów Jasielsko - Sanockich po strome zbocza Gór Słonnych. Różny jest również stopień zalesienia terenu. Największe jest na północ od Sanoka, gdzie w celu ochrony naturalnego bogactwa przyrody utworzony został Park Krajobrazowy Gór Słonnych. Najatrakcyjniejszym turystycznie rejonem gminy jest dolina Sanu z malowniczymi przełomami. Gmina Tyrawa Wołoska leży w dolinie potoku Tyrawskiego, na granicy Gór Słonnych i Pogórza Przemyskiego (na Podgórzu Bieszczadów).

Jej obszar w całości znajduje się na terenie **Parku Krajobrazowego Gór Słonnych** (objęty w niewielkiej części ochroną rezerwatową), na północ od Sanoka przy drodze krajowej DK28. Na terenie gminy znajduje się najdłuższe w Polsce serpentyny (część DK28) na których odbywają się samochodowe rajdy górskie.

Na obszarze LSR, obszary parków narodowych zajmują 12,02%, rezerваты przyrody 2,09% a parki krajobrazowe 52,94% powierzchni. Niniejszy projekt LSR dotyczy obszarów objętych ochroną. Są to:

- **Bieszczadzki Park Narodowy** - chroni fragmenty wschodnio-karpackiej przyrody w polskiej części Bieszczadów Zachodnich. Posiada on powierzchnię 29 201,62 ha. Park ten stanowi centralną część pierwszego na świecie trójstronnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie". Znaczną jego część zajmują lasy bukowe i bukowo-jodłowe z udziałem jawora i świerka.
- **Park Krajobrazowy Doliny Sanu** - posiada powierzchnię 28 718 ha. Obejmuje on malowniczą dolinę Sanu od jego źródeł po Jezioro Solińskie. Bogactwo przyrodnicze parku wynika z dużej lesistości ok. 80 %. W ramach Parku Krajobrazowego Doliny Sanu występują rezerваты przyrody: Rezerwat przyrody "Zakole", Rezerwat przyrody "Hulskie im. Stefana Myczkowskiego", Rezerwat przyrody "Krywe", Rezerwat Przyrody "Śnieżycy wiosenna w Dwerniczku".

Wszystkie wymienione obszary objęte ochroną: Bieszczadzki Park Narodowy, Park Krajobrazowy Doliny Sanu, Park Krajobrazowego Gór Słonnych w ok. 85 % położone są na obszarze LSR.

Wspólnym mianownikiem scalającym gminy partycypujące w LGD „Zielone Bieszczady” jest atrakcyjność turystyczno - rekreacyjna wynikająca z uwarunkowań geograficznych.

Ludność Gmin wchodzących w skład LGD „Zielone Bieszczady” liczy 52 201 osób (wg danych GUS ma 31.12.2013 r.). Poniższa tabela przedstawia strukturę ludności obszaru.

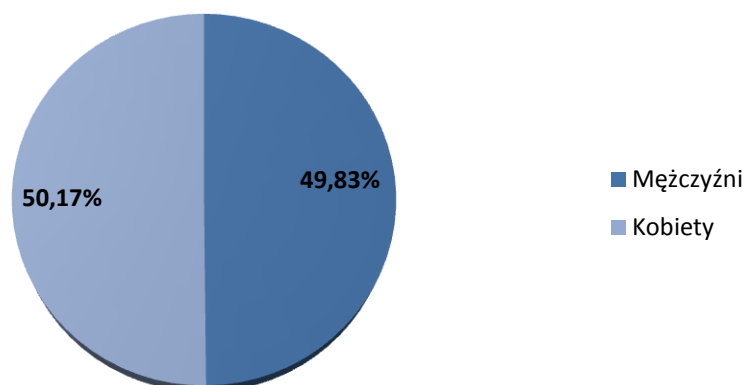
Tabela 2. Struktura ludności obszaru w podziale na płeć.

Wyszczególnienie	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Gmina Ustrzyki Dolne	8711	8987	17698
Gmina Czarna	1205	1186	2391
Gmina Lutowiska	1083	1032	2115
Gmina Solina	2663	2650	5313
Gmina Olszanica	2487	2518	5005
Gmina Sanok	8848	8829	17677
Gmina Tyrawa Wołoska	1015	987	2002

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Kobiety stanowią 50,17% ludności (26 189 kobiet).

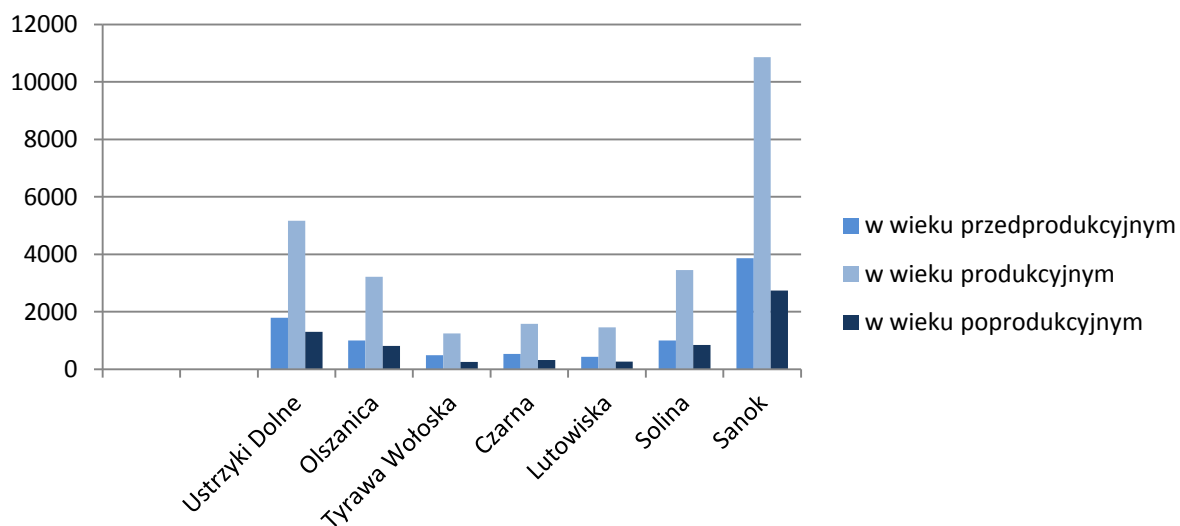
Wykres 1. Struktura mieszkańców obszaru objętego LSR wg płci.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Jak wynika z danych Głównego Urzędu Statystycznego (Narodowy Spis Powszechny 2011 r.) na obszarze objętym działaniami LSR zamieszkuje 9101 osób w wieku przedprodukcyjnym, co stanowi 21,36% ogółu mieszkańców, 26978 osób w wieku produkcyjnym, co stanowi 63,30% i 6537 osób w wieku poprodukcyjnym, co stanowi 15,34 % ogółu mieszkańców badanego obszaru.

Wykres 2. Struktura mieszkańców obszaru objętego LSR wg wieku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS - Narodowy spis powszechny.

Od kilku lat, jednym z głównych problemów obszaru objętego LSR i jej mieszkańców jest bezrobocie zarówno jawne jak i ukryte. Brak dużych zakładów, oraz załamanie się koniunktury na produkty okolicznych przedsiębiorstw spowodowały, że całe województwo jest obszarem wysokiego bezrobocia strukturalnego. Według stanu na 31.12.2013 r. na opisywanym obszarze ze statusem bezrobotnego zarejestrowanych było 3658 osób. W opisywanej grupie 50,49% to kobiety (1849 osób), 49,51% to mężczyźni (1811 osób).

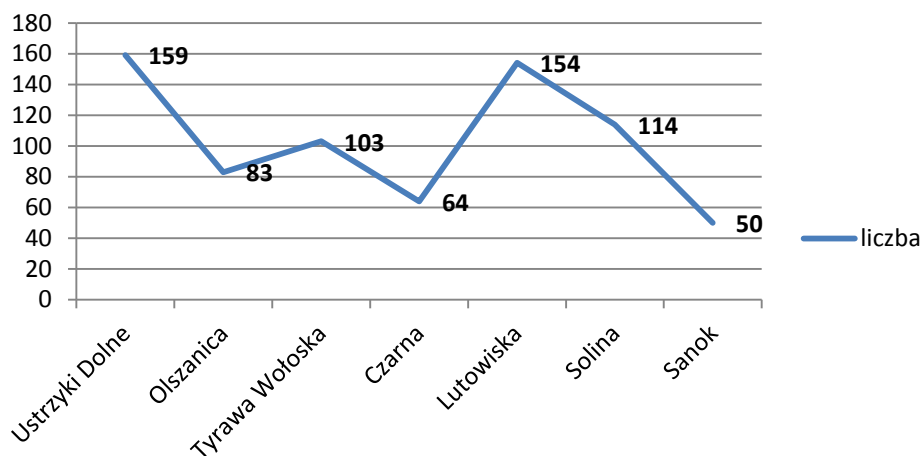
Tabela 3. Liczba osób bezrobotnych na obszarze oddziaływania LSR w podziale na płeć.

Bezrobotni zarejestrowani wg płci	Ustrzyki Dolne	Olszanica	Tyrawa Wołoska	Czarna	Lutowiska	Solina	Sanok
ogółem	762	581	128	234	265	601	1087
mężczyźni	359	285	72	112	127	328	528
kobiety	403	296	56	122	138	273	559

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Analiza nasycenia pracującymi analizowanych lokalnych gospodarek, mierzona relacją liczby pracujących na 1000 mieszkańców, wskazuje na przestrzenne różnice w układzie gmin. Najniższe wartości zaobserwować możemy w gminach Sanok i Czarna, najwyższe w gminach Ustrzyki Dolne i Lutowiska.

Wykres 3. Pracujący na 1000 ludności – stan na 31.12.2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Stopa bezrobocia tj. stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej ekonomicznie (*siła robocza danej populacji*) na opisywanym obszarze jest dość zróżnicowana. Najwyższa stopa bezrobocia, bo 23,6% odnotowywana jest w powiecie leskim, do którego należą gmina Solina oraz gmina Olszanica. Nieco niższą stopę rejestruje

się w powiecie bieszczadzkim 22,5%. Najniższa stopa bezrobocia, porównywalna do danych dla kraju, notowana jest w powiecie sanockim.

Tabela 4. Stopa bezrobocia stan na 31.12.2013 r. - zestawienie danych.

OBSZAR	Stopa bezrobocia (do aktywnych zawodowo w %)
POLSKA	13,4
WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE	16,4
POWIAT BIESZCZADZKI	22,5
POWIAT LESKI	23,6
POWIAT SANOCKI	13,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych *Wortalu Publicznych Służb Zatrudnienia*, <http://psz.praca.gov.pl/>.

Szczegółowe dane dotyczące liczby osób pracujących na opisywanym obszarze wskazują, że najwyższe wartości w tym zakresie zaobserwować możemy w gminie Sanok.

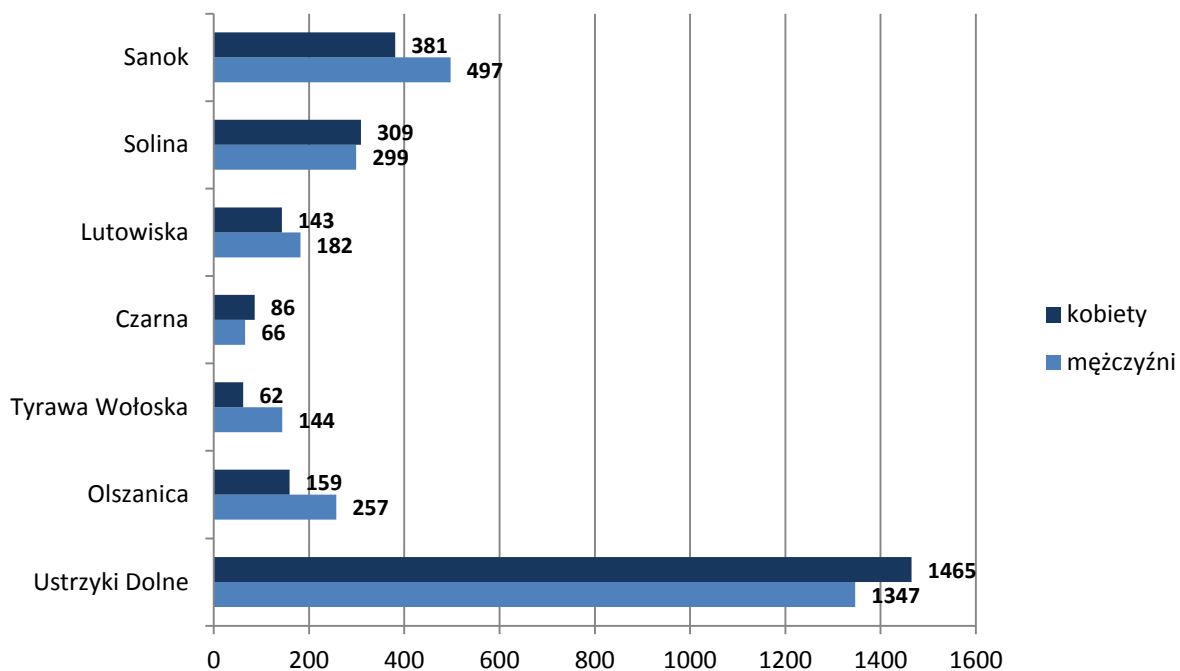
Tabela 5. Pracujący – stan na 31.12.2013 r.

Gmina	Ustrzyki Dolne	Olszanica	Tyrawa Wołoska	Czarna	Lutowiska	Solina	Sanok
ogółem	2812	416	206	152	325	608	878

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.*

W ostatnich latach, kobiety przeważają w grupie osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy. Ciekawych danych dostarcza zestawienie danych osób pracujących na analizowanym obszarze. Wskazuje ono, że w przypadku trzech gmin z obszaru LGD w grupie osób pracujących przeważają kobiety: Czarna (56,58% ogółu pracujących), Ustrzyki Dolne (52,10% ogółu pracujących), Solina (50,82 % ogółu pracujących). Zdecydowanie odmienną tendencję zaobserwować możemy na terenie gminy Sanok gdzie kobiety stanowią 43,39% ogółu osób pracujących.

Wykres 4. Pracujący z podziałem na płeć – stan na 31.12.2013 r.

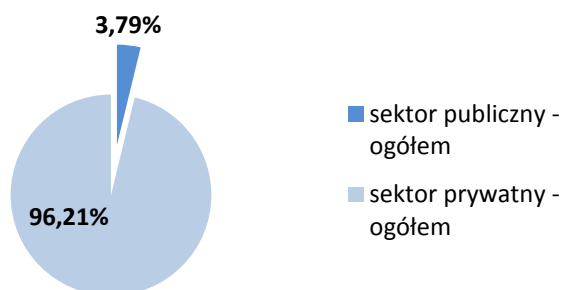

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Analiza danych statystycznych dotyczących przedsiębiorczości wskazuje, że w grudniu 2013 roku na obszarze LSR działało około 6050 podmiotów gospodarczych. Z czego sektor publiczny stanowi 3,79% (229 podmioty).

W każdej z gmin przynależącej do analizowanego obszaru, dominują firmy z sektora prywatnego, na analizowanym obszarze stanowią one 96,21% (5821 podmioty) w tym w ramach sektora prywatnego osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą 76,73% ogółu podmiotów gospodarczych (4642 podmioty).

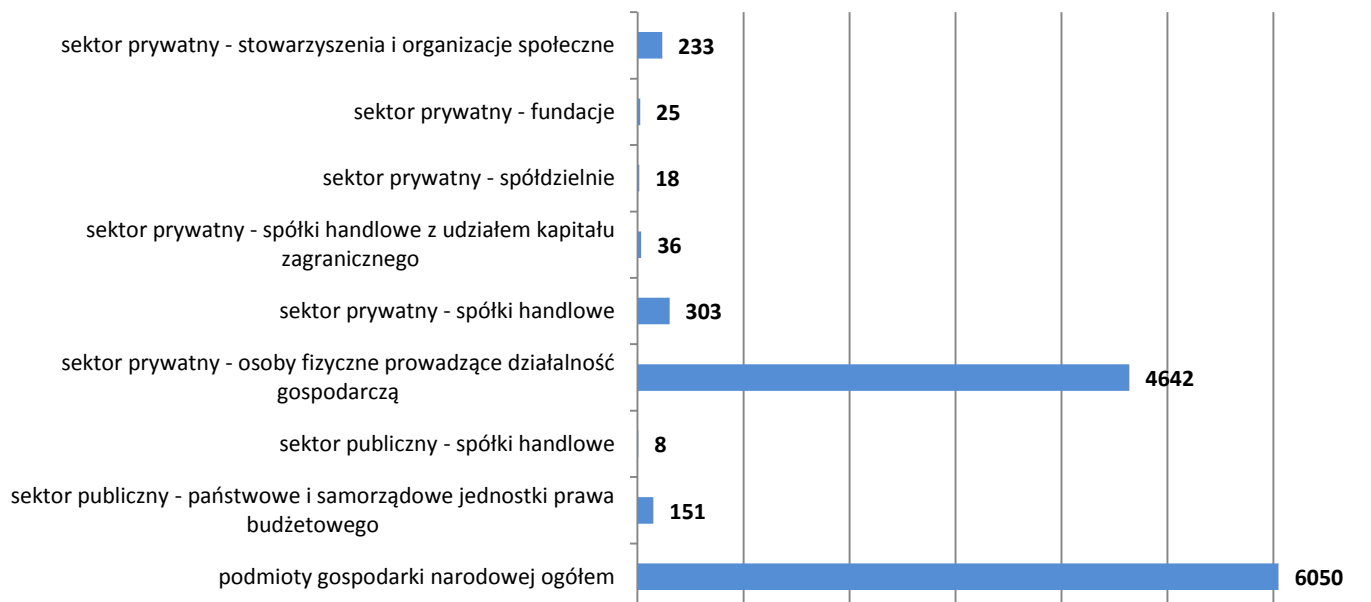
Wykres 5. Struktura podmiotów ze względu na prywatny lub publiczny sektor działalności.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Struktura podmiotów wyraźnie wskazuje na kierunek zmian na lokalnym rynku pracy w stronę odchodzenia od etatowego zatrudniania pracowników w stronę samozatrudnienia.

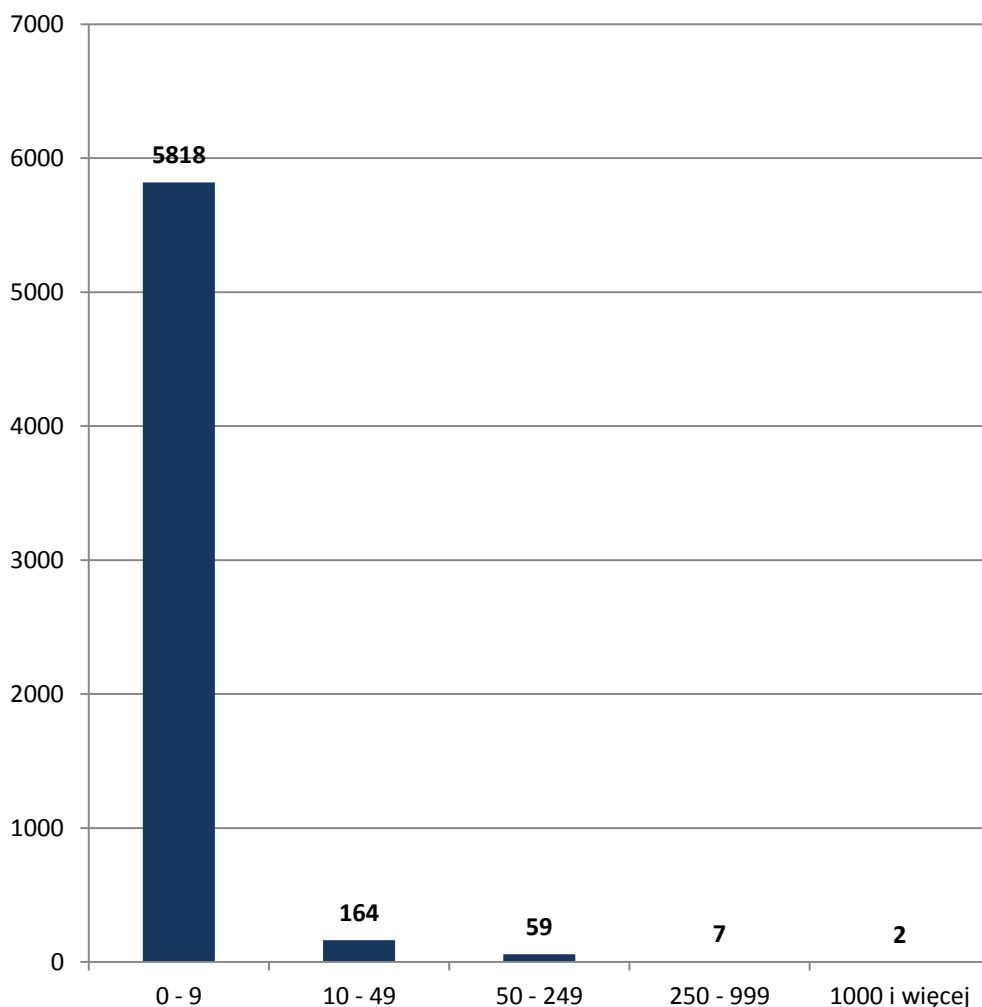
Wykres 6. Struktura podmiotów gospodarczych na obszarze objętym LSR.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw na badanym terenie (*jak i w województwie*) jest stosunkowo słabo rozbudowany. W strukturze przedsiębiorstw analizowanego obszaru zdecydowanie przeważają w nim firmy małe, 96,17% (5818 podmiotów) ogółu podmiotów gospodarczych klasyfikowanych wg klas wielkości stanowią firmy zatrudniające do 9 osób, których działalność jest w dużej mierze sezonowa (*budownictwo, rolnictwo, turystyka*). 2,71% (164 podmioty) stanowią firmy zatrudniające od 10 do 49 pracowników. Jedynie 2 podmioty gospodarcze (0,03% ogółu podmiotów) na opisywanym obszarze zatrudniają 1000 i więcej osób.

Wykres 7. Struktura podmiotów gospodarczych na obszarze LSR ze względu na liczbę osób zatrudnionych.

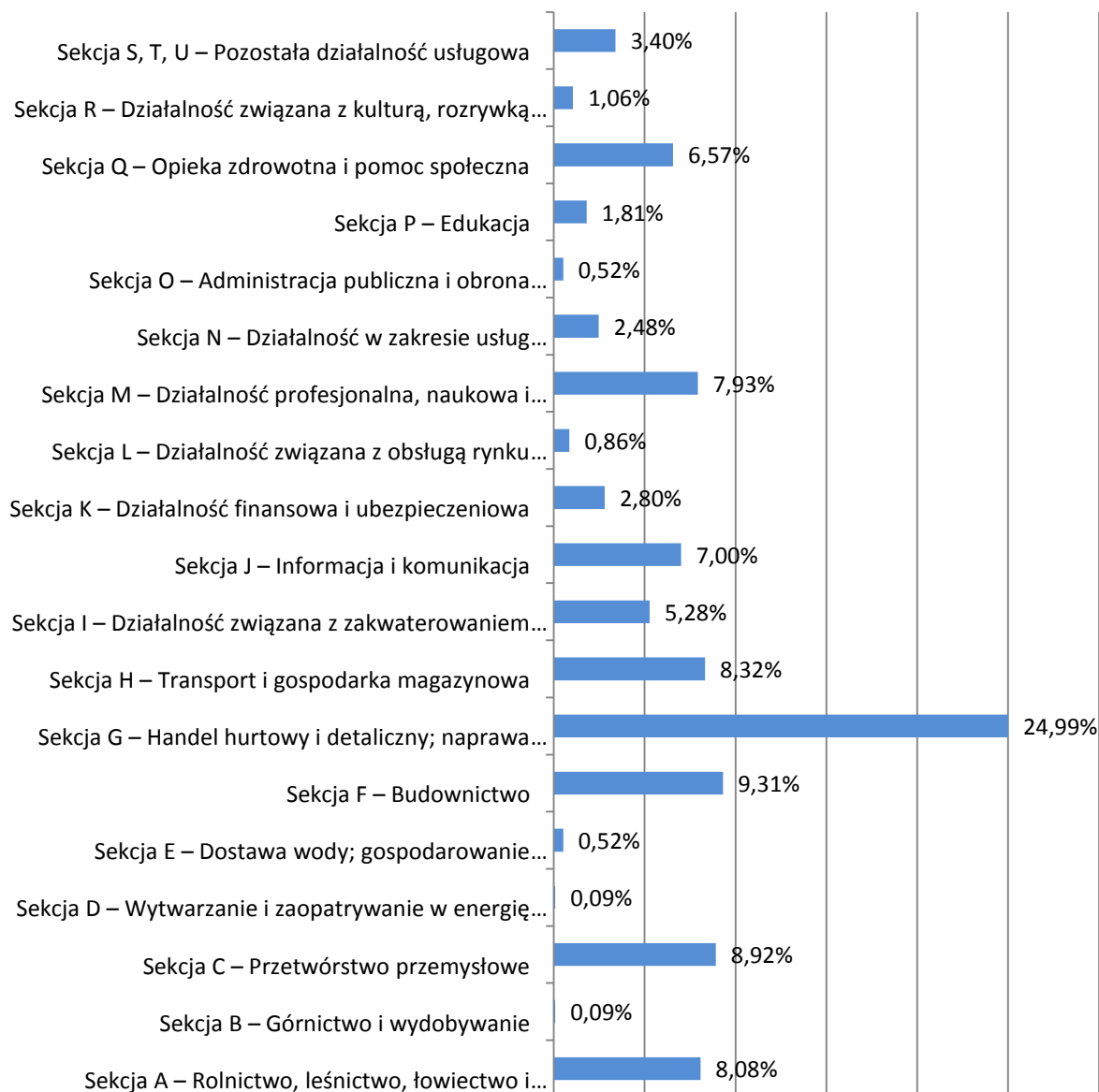

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych jest w działalności związanej z handlem i naprawami co stanowi 24,99% wszystkich podmiotów gospodarczych na obszarze LSR (1160 podmiotów). Istotną część stanowią także dziedziny takie jak budownictwo 9,31% (432 podmioty), przetwórstwo przemysłowe 8,92% (414 podmioty), transport i gospodarka magazynowa 8,32% (386 podmiotów), rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 8,08%. Niewiele mniej popularna w regionie, okazuje się działalność w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej 7,93% w zakresie informacji i komunikacji 7,00%. Najmniej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych działa w Sekcji D - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę

i powietrze do układów klimatyzacyjnych 0,09% oraz w Sekcji E - dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją 0,52%.

Wykres 8. Struktura podmiotów gospodarczych wg wybranych sekcji PKD.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, 2013 r.

Na analizowanym obszarze podstawowymi formami działalności zarobkowej jest handel oraz budownictwo. Znaczącym sektorem zatrudnienia jest również a także rolnictwo, leśnictwo i związany z nimi przemysł - w głównej mierze przetwórczy. Branżą rozwijającą się najdynamiczniej jest turystyka, w tym agroturystyka i turystyka kwalifikowana. Przemysł, w którym zatrudnionych jest najwięcej mieszkańców analizowanego obszaru LSR związany

jest przede wszystkim z surowcami dostępnymi na miejscu, w znacznej części sprowadzając się do obróbki drewna. Jednakże jej efektem są głównie półprodukty (palety, deski), a tylko w niewielkiej części produkty w pełni przetworzone np.: meble (branża dynamicznie rozwijająca się).